

Pawlikowska-Brożek, Zofia

Stanisław Dobrzycki (1905-1989)

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 35/2 - 3, 379-384

1990

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

STANISŁAW DOBRZYCKI (1905-1989)

14 grudnia 1989 r. zmarł w Lublinie dr Stanisław Dobrzycki, wieloletni wykładowca matematyki i historii matematyki w Uniwersytecie Marii Curie Skłodowskiej i Politechnice Lubelskiej, laureat nagrody im. Samuela Dicksteina przyznanej przez Polskie Towarzystwo Matematyczne, członek honorowy Komisji Historii Matematyki tego Towarzystwa, autor wielu prac z historii matematyki.

Stanisław Dobrzycki urodził się 28 lutego 1905 r. we Fryburgu w Szwajcarii, w rodzinie profesora uniwersytetu. W 1920 r. rodzice wyjechali do Polski. S. Dobrzycki ukończył szkołę średnią już w Poznaniu w 1923 r. W tym samym roku rozpoczął studia matematyczne na Uniwersytecie Poznańskim. Dyplom magistra filozofii uzyskał w 1927 r. na podstawie pracy z teorii funkcji Gamma-Eulera. Do wybuchu drugiej wojny światowej pracował jako nauczyciel matematyki i fizyki w szkołach średnich Poznania, w tym od 1933 do 1939 r. w Gimnazjum i Liceum Męskim pod wezwaniem N. Marii Panny — Collegium Marianum. Równocześnie w latach 1936-39 prowadził zajęcia z fizyki na Wydziale Farmaceutycznym Uniwersytetu Poznańskiego. Wysiedlony z Poznania w 1939 r. przebywał w Kielcach. Tu został powołany w 1945 r. przez biskupa kieleckiego na stanowisko dyrektora Prywatnego Gimnazjum i Liceum im. św. Stanisława Kostki Kurii Diecezjalnej Kieleckiej. W 1948 r. protest S. Dobrzyckiego — dyrektora szkoły — przeciw akcji werbunkowej do ZMP, prowadzonej na terenie Liceum, a godzącej w katolicki światopogląd uczniów, rozpętał kampanię przeciw niemu. W jej wyniku Stanisław Dobrzycki został zmuszony do opuszczenia Kielc w 1949 r.

W 1949 r. przeniósł się do Lublina, gdzie w Uniwersytecie Marii Curie Skłodowskiej prowadził dla studentów matematyki, fizyki, chemii zajęcia z analizy matematycznej, algebry wyższej, a przede wszystkim z historii matematyki, która była od czasu ukończenia studiów główną dziedziną jego zainteresowań. Od 1954 r. aż do przejścia na emeryturę w 1973 r. prowadził zajęcia dydaktyczne w Wyższej Szkole Inżynierskiej, przekształconej później w Politechnikę Lubelską. W 1970 r. uzyskał dok-

torat na Uniwersytecie na podstawie monograficznego opracowania historii sekcji matematycznej Wydziału Matematyczno-Fizycznego Szkoły Głównej Warszawskiej.

Dzięki gruntownej znajomości kilku języków obcych (greka, łacina, francuski, angielski, rosyjski, niemiecki, włoski) i niezwyklej łatwości ich uczenia się, Stanisław Dobrzycki tłumaczył jeszcze w okresie międzywojennym prace naukowe na języki kongresowe, a w późniejszym okresie stał się jednym z głównych tłumaczy pozycji z historii matematyki na język polski, a także niezastąpionym recenzentem obcych prac z tego zakresu na łamach *Kwartalnika Historii Nauki i Techniki*. W okresie powojennym przetłumaczył i przygotował do druku kilka pozycji z historii matematyki światowej. Wszystkie te prace były wypełnieniem ogromnej luki, jaką stanowił brak w języku polskim historii matematyki. Z języka rosyjskiego przełożył trzypięciotomową *Historię matematyki od czasów najdawniejszych do początku XIX stulecia* [E(52)]. Przygotował do druku drugie wydanie *Krótkiego zarysu historii matematyki* (1963) D. J. Struika, dokonując korekty stylistycznej i merytorycznej pierwszego wydania w języku polskim. Ważnym wydarzeniem w literaturze matematycznej światowej były *Elementy matematyki* N. Bourbakiego, opatrzone obszernymi przypisami z historii poszczególnych działów matematyki. Te historyczne artykuły zostały wydane w formie książkowej i w 1969 r. ukazały się w języku polskim dzięki Stanisławowi Dobrzyckiemu, który przetłumaczył je z drugiego wydania francuskiego. Monografia C. S. Boyera *Historia rachunku różniczkowego i całkowego i rozwój jego pojęć* (1964) jest jeszcze jednym przykładem kunsztu tłumacza jakim był dr Stanisław Dobrzycki.

Osobną kartę w twórczości S. Dobrzyckiego stanowią prace naukowo-badawcze. Wiele prac dotyczy badań związanych z dorobkiem naukowym i życiem uczonych z kręgu matematyki, astronomii, chemii [B.(3), (7), (8), (23), C.(25)-(32)], ale są także wyniki badań przekrojowych, dających przegląd rozwoju pojęć na przestrzeni wieków [B.(4), (10), (15)], a także prace opisujące unikalne wyniki dotąd nieznanne [B.(16)].

Matematyce polskiej poświęcił wiele artykułów począwszy od omówienia jednego z pierwszych podręczników arytmetyki w języku polskim [B.(5)], aż do obszernych opracowań przeglądowych wydanych w *Historii Nauki Polskiej*, obejmujących dzieje matematyki w Polsce w latach 1795-1918. Kilka prac zwraca szczególną uwagę. W 250 rocznicę śmierci G. W. Leibniza S. Dobrzycki opublikował *Deux lettres inédites de Leibniz à Kochański* [B.(12)], stanowiącą uzupełnienie wydanej przez Samuela Dicksteina *Korespondencji Kochańskiego i Leibniza* (Prace Mat.-Fiz. XII-XIII, 1901, 1902) wybitnych postaci siedemnastowiecznej nauki.

Rozprawa konkursowa Simona Lhuilliera z r. 1786 o metodzie granic [B.(18)] jest poświęcona matematykowi szwajcarskiemu, znanemu w Pol-

sce autorowi podręczników matematyki dla szkół narodowych (średnich) w okresie Komisji Edukacji Narodowej. Dr Stanisław Dobrzycki z wyjątkowym wyczuciem zwrócił uwagę na tę właśnie postać podkreślając znaczenie jego pracy nagrodzonej przez Akademię Berlińską, a której celem było proste i ściśle przedstawienie podstaw rachunku różniczkowego i całkowego na gruncie teorii granic. Matematyczne prace Lhuillera są mało znane w polskiej literaturze, tym większa zasługa S. Dobrzyckiego w wypełnieniu tej luki. Zamierzał także zbadać szczegółowo korespondencję Lhuillera z jego wychowankiem Adamem J. Czartoryskim, spłacając niejako dług wdzięczności swojej pierwszej ojczyźnie.

Mało znanemu faktowi — pierwszej interpretacji geometrycznej logarytmu liczby zespolonej podanej przez J. G. Karstena w 1768 r. — poświęcił S. Dobrzycki niewielką rozprawkę [B.(16)]. Tło historyczne zagadnienia poprzez prace Jana Bernoulli'ego, L. Eulera, W. G. Leibniza, J. L. Lagrange'a nadało pracy szczególny wymiar. Jeszcze raz wraca S. Dobrzycki do tematu interpretacji geometrycznej liczb zespolonych w pracy z 1978 r. [B.(20)].

Najobszerniejszą pracę poświęcił Stanisław Dobrzycki ważnemu w polskiej kulturze ośrodkowi nauki — Szkole Głównej Warszawskiej (1862-69). Jej wychowankiem był Samuel Dickstein, znakomity popularyzator matematyki, badacz historii matematyki, wydawca dzieł i czasopism matematycznych, twórca pierwszych polskich czasopism matematycznych „Prac Matematyczno-Fizycznych” i „Wiadomości Matematycznych”. Jego niejako testament — życzenie, wypowiedziane na uroczystości jubileuszowej 65-lecia pracy naukowej, realizuje opracowana przez Stanisława Dobrzyckiego monografia *Wydział Matematyczno-Fizyczny Szkoły Głównej Warszawskiej (Sekcja Matematyczna)*. Jest to bardzo dokładnie udokumentowana historia kilkuletniej działalności wydziału uzupełniona biografiami wykładowców i wychowanków. Nie bez przyczyny obszerniej wspominałam Samuela Dicksteina. Właśnie jego działalność w popularyzowaniu i umiłowaniu historii matematyki tak przypomina swoją wieloletnią działalnością dr Stanisław Dobrzycki.

S. Dobrzycki współpracował z Instytutem Historii Nauki i Techniki przez wiele lat. Między innymi z wydawnictwem Polskiego Słownika Biograficznego jako autor ośmiu biografii i wielu recenzji, z redakcją wielotomowej *Historii Nauki Polskiej* jako autor artykułów dotyczących matematyki, z redakcją *Kwartalnika Historii Nauki i Techniki* jako autor i recenzent wielu prac.

W 1984 r. S. Dobrzycki został laureatem nagrody im. S. Dicksteina przyznanej przez Polskie Towarzystwo Matematyczne za całokształt jego działalności dydaktycznej, popularyzatorskiej i badawczej w zakresie historii matematyki. Od chwili powstania Komisji Historii Matematyki przy Zarządzie Głównym tego Towarzystwa dr Stanisław Dobrzycki był

jej członkiem i aktywnym współpracownikiem. W 1987 r. otrzymał Dyplom Członka Honorowego tej Komisji.

Dr Stanisław Dobrzycki był znakomitym wykładowcą. Słuchacze wspominają jego wykłady jako pełne dowcipu i głębokiej wiedzy, wygłaszane z wielką troską o kulturę słowa.

Był odznaczony między innymi Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Medalem KEN. Do końca życia pracował naukowo. Zmarł 14 grudnia 1989 r. w Lublinie. Pochowany został w grobie rodzinnym w Kazimierzu nad Wisłą. Był człowiekiem niezwykle skromności i szlachetności.

Wykorzystane publikacje:

1. *Laureaci 1984* (Biuletyn Informacyjny PTM 1.1985, s. 9-12)
2. A. Orzechowski: *Historyk matematyki*. („Sztandar Ludu” 23 III 1973).
3. *Wspomnienie o dr. Stanisławie Dobrzyckim*. („Kurier Lubelski” 17 I 1990).
4. *Nekrolog*. („Kurier Lubelski” 28.XII.1989).

Dziękuję bardzo doc. dr Barbarze Piłat za wskazanie pozycji 2-4.

Zofia Pawlikowska-Brożek
(Kraków)

Bibliografia publikacji S. Dobrzyckiego

A. Matematyka

1. *Sur l'équation trinome*. („Mathematica” Cluj 1937 s. 30-39).
2. *O geometrii zer wielomianów*. („Roczniki PTM”. Seria I. Prace Matem. 19 6, II.1, s. 94-116).

B. Historia nauki i techniki

3. *Maria Skłodowska-Curie*. („Tęcza” 1934 nr 8, s. 39-54).
4. *Z historii konstrukcji geometrycznych*. („Matematyka” VII. 1954 nr 5, s. 1-8).
5. *Algorytm Bernarda Wojewódki 1553* („Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1957 nr 1 s. 1-28).
6. *Z historii ułamków dziesiętnych*. („Matematyka”, X. 1957 nr 2 s. 1-21).
7. *Leonard Euler (1707-1783)*. („Kosmos” 1957 nr 12 s. 267-271).
8. *Adrian van Roomen w Zamościu*. („Folia Societatis Scientiarum Lublinensis”, 2.1962, s. 79-82).
9. *Analiza matematyczna*. (hasło w Encyklopedii. *Przyroda i Technika*, wyd. I — 1963, II — 1967).
10. *Równania kwadratowe w babilońskich tekstach klinowych*, („Matematyka”, XVII 1964 Nr 4(83) s. 154-164).
11. *Wrocławska sesja naukowa poświęcona historii matematyki*. („KHNiT” 1965 nr 1-2 s. 228-230).
12. *Deux lettres inédites de Leibniz à Kochański*. („Organon” 1967 no 4 s. 217-228).
13. *Z dziejów astronomii na Lubelszczyźnie*. („Zeszyt Naukowy WSI w Lublinie” 1969 s. 9-19).

14. Wydział Matematyczno-Fizyczny Szkoły Głównej Warszawskiej. Sekcja Matematyczna. (Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1971 ss. 221).
15. *Metoda wyczerpywania w podręczniku geometrii dla szkół narodowych* (W pracy zbiorowej: *Ze studiów nad KEN i nad Dziejami Szkolnictwa na Lubelszczyźnie*. Lublin 1973).
16. *O interpretacji geometrycznej logarytmów liczb zespolonych w rozprawie Karstena z roku 1768.* („KHNiT” 1977 nr 3 s. 529-34).
17. *Matematyka polska w latach 1795-1862.* [W:] *Historia Nauki Polskiej*, t. III, Warszawa 1977 s. 456-461).
18. *Rozprawa konkursowa Simona Lhuilliera z r. 1786 o metodzie granic.* („Folia Societatis Sc. Lubl.” 1977 vol. 19, Mat-Fiz-Chem. 1, s. 79-83).
19. *Projekty hydrotechniczne Stevina dla Gdańska, Elbląga i Braniewa. Druga połowa XVI w.* („KHNiT” 1979 nr 2 s. 377-388).
20. *Pierwsze próby interpretacji liczb zespolonych.* („Folia Soc. Sc. Lubl.” vol. 20, 1978, Mat-Fiz-Chem. 1 s. 47-50).
21. *Metoda „przykładania pól” w matematyce greckiej.* („Matematyka” 1979 s. 42-47).
22. *Bolesław Prus a matematyka.* („KHNiT” nr 1 1984 s. 181-188).
23. *Mieczysław Biernacki (1891-1939).* (UMCS. Materiały sesji naukowej: *Profesor Mieczysław Biernacki*. 1986, s. 11-23).
24. *Matematyka polska w latach 1862-1918.* [W:] *Historia Nauki Polskiej* t. IV, cz. 3, Warszawa 1987 s. 42-49).

C. Hasła w *Polskim Słowniku Biograficznym*

25. *Kazimierz Kopytowski.* (t. XIV/1, 1968, s. 27-28).
26. *Jan Kowalczyk.* (t. XIV/4, 1969, s. 515-16).
27. *Jakub Filip Kulik.* (t. XVI/1, 1971, s. 153-4).
28. *Władysław Kwietniewski.* (t. XVI/3, 1971, s. 379-80).
29. *Nikodem Pęczarski.* (t. XXV/4, 1980, s. 724).
30. *Michał Pelka-Poliński.* (t. XXVII/2, 1982, s. 311-12).
31. *Adam Prażmowski.* (t. XXVIII/3, 1985, s. 374-376).
32. *Władysław Puchewicz.* (t. XXIX/2, 1986, s. 330).

D. Recenzje

33. René Taton: *L'oeuvre scientifique de G. Desargues. Paris 1951.* („KHNiT” 1956 nr 4 s. 814-817).
34. René Taton: *L'oeuvre scientifique de G. Monge. Paris 1951.* (Tamże).
35. *Der Briefwechsel von Johann Bernoulli.* Basel 1955 („KHNiT” 1956 nr 4 s. 817-18).
36. *Istoriko-matiematiczeskije issledowanija.* Wyp. VII. Moskwa 1954 („KHNiT” 1956 nr 1 s. 171-175).
37. J. Dianni i A. Wachułka: *Z dziejów polskiej myśli matematycznej.* Warszawa 1957 („KHNiT” 1958 nr 3 s. 460-62).
38. J. Dianni i A. Wachułka: *Pages d'histoire de la pensée mathématique polonaise.* Varsovie 1957 („Archives internationales d'histoire des sciences” Paris 1958 no 43).
39. *Materiały do biografii Rogera Boskovicia.* Zagreb t. I. 1950, II. 1957 („KHNiT” 1958 nr 3 s. 464-468).
40. *Die deutsch-russische Begegnung und Leonhard Euler.* Berlin 1958 („KHNiT” 1959 nr 3 s. 557-562).
41. G. W. Dunnington: *C. F. Gauss, Titan of Science.* New York 1955 („KHNiT” 1960 nr 1 s. 119-124).
42. E. Carruccio: *Matematica e logica nella storia e nel pensiero contemporaneo.* Torino 1958 („KHNiT” 1960 nr 3-4 s. 430-431).

43. Dirk J. Struik: *Krótki zarys historii matematyki do końca XIX wieku*. Warszawa 1960 („KHNiT” 1961 nr 1 s. 117-119).
  44. J. Dianni i A. Wachułka: *Tysiąc lat polskiej myśli matematycznej*. Warszawa 1963 („KHNiT” 1965 nr 3 s. 377-381).
  45. *Rechenpfennige. Aufsätze zur Wissenschaftsgeschichte*. München 1968 („KHNiT” 1969 nr 3 s. 546-547).
  46. *Istorija otieczestwiennoj matiematiki*. Kijów t. I-II („KHNiT” 1970 nr 1 s. 154-156).
  47. A. P. Juszkiewicz: *Historia matematyki w wiekach średnich*. Warszawa 1969 („Wiadomości Matematyczne” XIII 1971 s. 123-128).
  48. S. Kulczycki: *Z dziejów matematyki greckiej*. Warszawa 1973 („Od elementów geometrii do »Elementów«”. „Przegląd Literacki i Naukowy”. 1974, nr 7/579 s. 5-7).
  49. S. Kulczycki: *Z dziejów matematyki greckiej*. Warszawa 1973 („Wiadomości Matematyczne” XIX 1976 s. 210-213).
- E. Przekłady i prace redakcyjne
50. Przekład z j. angielskiego E. T. Whittaker: *Dynamika analityczna*. Warszawa 1959 524 ss.
  51. Przekład z j. angielskiego C. B. Boyer: *Historia rachunku różniczkowego i całkowego i rozwój jego pojęć*. Warszawa 1964 471 ss.
  52. Przekład z j. rosyjskiego: *Historia matematyki od czasów najdawniejszych do początku XIX stulecia*, pod red. A. P. Juszkiewicza, PWN, 1976-1977, t. I 383 ss., t. II 326 ss., t. III 541 ss.
  53. Przekład z j. francuskiego: N. Bourbaki: *Elementy historii matematyki*. Warszawa 1980 322 ss.
  54. Przygotowanie do druku II wydania: D. J. Struik: *Krótki zarys historii matematyki do końca XIX wieku*. Warszawa 1963.
- F. Artykuły popularnonaukowe, notatki z lat 1932-37 głównie w miesięczniku „Tęcza” w Poznaniu (około 20).

Zofia Pawlikowska-Brożek
(Kraków)